

JEANETTE WINTERSON

A nemiség szemiotikája

Egy könyvesboltban voltam nemrég, amikor odajött hozzám egy fiatal nő.

Elmondta nekem, hogy esszét ír Radclyffe Hall meg az én munkáimról. Tudnék-e segíteni?

– Igen – válaszoltam. – Semmi közös sincs bennünk.

– Azt gondoltam, maga leszbikus – mondta.

Ráébredtem arra, hogy egy író választott szexuális mássága önmagában elég ahhoz, hogy szemiotikus rokonságba hozzák bármely más szintén leszbikus íróval, legyen az élő vagy holt.

Mellesleg perverz is vagyok, így nem nagyon zavar, ha ágyamat egy hullával kell megosztanom. Ennek a könyvalakú ágynak, ennek az ágyalakú könyvnek mindannyiunkat be kell fogadnia egytől-egyig, mert akármilyen legyen is a stílusunk, filozófiánk, osztályunk, korunk, gondolkodásunk és tehetségünk, valamennyien melegek vagyunk, és hát nem ez az a kizárólagos aranykulcs, amivel munkánk egyetlen ajtaját ki lehet nyitni?

Művészetről és művészekről folyó bármely vitában a heteroszexualitást háttérbe, míg a homoszexualitást előtérbe helyezik. Hogy az ember miképpen dug, sokkal fontosabb annál, ahogyan ír. Ez azért lehetséges, mert az olvasás több erőfeszítést követel, mint a szex. Vagy azért, mert a szó: „szex” sokkal izgalmasabb, mint a szó: „könyv”. Vagy nem? Bizonyára ez attól függ, miféle szexről és miféle könyvről van szó. Én csak azt feltételezhetem, a heteroszex annyira érdektelen, hogy még egy könyv is jobb nála. Senki sem kérdegeti Iris Murdochot a szexuális életéről. Engem bezzeg minden újságíró, akivel találkozom, erről faggat, és amiről nem kérdeznek meg, azt kitalálják. Író vagyok, aki éppenséggel a nőket szereti. Nem leszbikus, aki mellesleg író.

Miről szól ez az egész? Túlzott szexuális érdeklődésről? Ostobaságról? De hát Descartes nem azt mondta, hogy „Coito, ergo sum”? A heteroszexuálisok világa igen elszántan üldözi a homokosokat, s szerintem valakit folyamatosan a homoszexualitásáról kérdegetni, miközben a beszélgetés apropója egy könyv, egy festmény, egy színdarab, indirekt módon véghezvitt zaklatás.

A homoszexuálisok közrejátszottak a művészet szexualitásként való félreolvasásában. A művészet másság, de nem feltétlenül szexuális másság, és míg e kényszerű választás fő áramán kívül esni valószínűleg tudatosabbá tesz, nem tesz automatikusan művésszé is. A melegek írásainak javarésze, különösen az AIDS-krízis idején, terápia, az érzelmek egyfajta felszabadítása, ám nem művészet. Az, amiről szól, nem több. S mostanra remélem, esszéimben meggyőztem olvasóimat arról, hogy minden művészet, beleértve az irodalmat, sokkal több, mint a pusztá tartalma. Igaz ugyan, hogy jónéhány meleg és leszbikus író csupán homoszexualitása révén hívta fel magára a figyelmet és toborzott közönséget. A meleg nőknek és férfiaknak egyaránt szükségük van saját kultúrájukra, mint ahogy minden egyes csoportnak, beleértve a heteroszexuálisokét is, de a problémák akkor kezdődnek, amikor azt hisszük, hogy másságunk különös erővel ruház fel bennünket. Lehet bizonyos előnye (egy

művésznőnek, jól jön, ha nincs férje), bár a tény magában nem garantálja a művészetet. A homoszexuálisoknak, akiknek a heteroszexuális világ szerint készpénznek vett dolgokat állandóan vizsgálniuk kell, saját normáikat is folyamatos ellenőrzés alatt kell tartaniuk, különösen azokat, amelyek műveikre vonatkoznak.

Úgy gondolom, ez leginkább a próza és a költészet területein elengedhetetlen, ahol a legnagyobb csábítás azt feltételezni, hogy a Máság életrajza kielégítő válasz.

Másképp fogalmazva: ha zeneszerző vagyok és szerelmes Peggybe, ki tudom fejezni ezt a szerelmet egy kamaradarabban vagy szimfóniában. Ha festő vagyok, nem kell megfestenem a portróját, szabadon kifejezhetem érzelmeimet a színek és vonalak nagyszerű harmóniájában. Ha író vagyok, óvatosnak kell lennem, nem szabad azt hinnem, hogy szenvedélyem maga a művészet. Zeneszerzőként és festőként tudom, hogy nem az. Tudom, hogy megfelelő formát kell találnom, hogy megértessem magam. Tudom, hogy szenvedélyem nyelve és művészetem nyelve nem azonos.

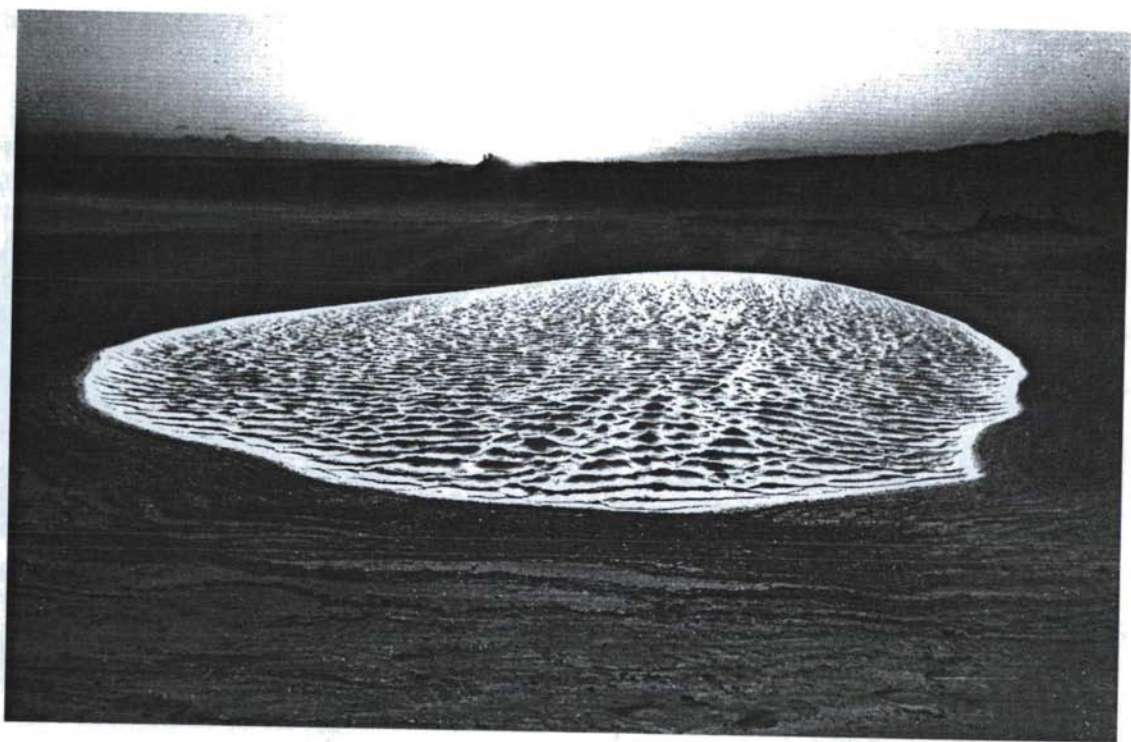
Természetesen van itt egy paradoxon: a leghatásosabb írásmű gyakran az autobiográfia álcája mögé bújik. Nyersen kínálja magát, miközben valójában kifinomult. Naplófélének mutatja magát, holott ténylegesen nyilvános beszéd. A legjobb szöveg közvetlenül hozzánk szól, habár tudatosan úgy alkották meg, hogy ezekhez szóljon ugyanolyan közvetlenül. A rossz író azt gondolja, hogy az érzelem őszintesége elég, és vakon bízik a tapasztalat erejében. Az igazi író tudja, hogy az érzés utat kell engedjen a formának. Nem a forma ellenére vagy esetlegesen, hanem a formán keresztül lehet a legerőteljesebb érzelmeket a legtöbb ember számára hozzáférhetővé tenni.

A művészetnek el kell utasítania az önéletrajzot, ha osztályoz, kultúrák... és... a sexualitás határainak áthágását reméli. Az irodalom nem szűk érdekközösségnek tartott előadás, hanem olyan erő, amely egyesíti közönségét. A szubkultúráknak befellegzett.

Hogy hogyan tanulja meg minden alkotó az autobiográfiát művészetté fordítani, olyan nehézség, amit minden egyes művész maga old meg. Felfejteni aztán lehetetlen, nem dolgozhatunk visszafelé a befejezett szövegtől annak nyersanyagába. Kritikusok és életrajzírók leggyakoribb hibája azt feltételezniük, hogy ami fontos nekik, szükségszerűen fontos volt az íróknak is. A mű életrajzba való visszagyömöszölése a szöveg visszafojtásának, elnyomásának egy módja, melynek során abból, ami semmi máshoz nem hasonlítható, olyan dolog lesz, mint bármi más. Lehet, hogy az érzéstől viszolygó modern világban sokkal kényelmesebb kritikus pillantásunkat elfordítani egy tökéletesen létrehozott műről. Sokkal könnyebb a szexre fókuszálni. Az író sexualitása csodás diverzió*.

Ha a homoszexuális kultúra manapság a sexualitás identitásként való felfogása ellen dolgozik, a művészet jön először számításba, burkoltan vagy nyíltan teremtve érzéseket a tiltott körül. Úgy tűnik, néhány korai feminista érvelés a provokatív női aktokat festő férfiak pozícióját sérelmezve átsiklott azon a tényen, hogy egy másik nő is lehet a szemlélő. Miért kell feltétlenül az akttal azonosulni? Miféle mélyen gyökerező tabuk tiltják meg e feminis-

* A 'diversion' szó kettős jelentést takar. A szövegben egyrészt a figyelem elterelésére, másrészt szórakozásra is utalhat.

táknak, hogy megkívánják az aktot?

A XIX. század előtti és utáni opera ismerte a szexuális kétértelműség komoly játékeit. Az operarajongók tudják, milyen nagyszerű és nyugtalanító örömet jelent egy férfinak öltözött nőt nézni, hallani, ahogy egy másik nőnek teszi a szépet félreérthetetlenül női hangon. Elődeink ismerték a női hangon éneklő férfiak hallgatásából származó, manapság már tiltott gyönyört. Casanova naplójában ír arról az elragadtatásról és vágyról amelyet egyébként heteroszexuális férfiak éreztek ezek iránt a kompromittáló alakok iránt. A zene „hímnösen” erotikus, s ugyanazzal az érzéki szándékkal hatja át a férfiakat és nőket egyaránt. Hacsak valaki ellen nem áll neki. S vajon milyen mértékű szexelutasítást lepez a hazugság: „Én nem szeretem az operát”?

Hasonlóképpen biztos vagyok abban, hogy a ruhacserés szerepeket tartalmazó Shakespeare darabok adaptációinak jókora ostobasága és szemérmessége azt célozza, hogy le-mossák róluk a homoszexualitás bélyegét. Amíg mindannyian tudjuk, hogy tettetésről van szó nadrágszerep, vagy bohózi, megjátszott mesterkélttség esetében, biztonságban érezzük magunkat hetero-öltözéseinkben. Túl sok rendező siklik át azon a nyilvánvaló tényen, hogy Shakespeare darabjaiban az álöltözet a meggyőzés eszköze. Nekünk is meg kell szelremesednünk. Nekünk is meg kell tudnunk, milyen érzés megkívánni egy velünk egyező nemű embert. És valóban higgyünk-e azon 5. felvonásoknak, amelyekben mindenki egyszerűen átvált a megfelelő nemű partnerre, hazamegy, és boldogan él, míg meg nem hal?

Nem azt akarom, hogy mindnyájan hagyjuk el férjeinket és homokosként éljünk tovább.

Sem azt, hogy egy leszbikus, aki hirtelen vágyat érez egy férfi iránt, bújjon is vele ágyba. Nem kell így eldurvulni. Viszont el kell tudni fogadni magunkban, méghozzá örömmel, a kifinomult és különféle érzelmeket, amelyek az emberi lény végtelenségét jelentik. Ennyi és nem kevesebb a művészet képessége.

A művészet olyan érzéseket csalogat elő belőlünk, amelyeket amúgy nem érzünk. A művészet nem azért van, hogy sokkoljon (ez ritka), hanem inkább azért, hogy olyan területeket foglaljon el, amelyeket nem hódítottak meg a társadalmilag elfogadott apró örömek. A művészet, eltekintve attól, hogy gyönyörködtet-e vagy sem, az érzelmi lehetőségeket hívott szélesíteni egy halott társadalomban, amely a művészetet kétségkívül a lázadók oldalához sorolja. Ne értsenek félre, nem a bohémek és rosszfiúk szavazótáborából való vagyok, s a művészet lázadó jellege nem csinál minden lázadóból művészt. A művészet lázadása folyamatos lázadás a rendszerint igazi életnek nevezett élőhalottság állapota ellen.

Ahol minden nyilvános döntést a közhaszon skáláján kell igazolni, a költészet szétzilálja a látszólag magától értetődő ítéleteket, nem ideológiailag, hanem jelenléte, létezésének módjai, a lelki és testi vágy állapotainak megteremtései által.

Adrienne Rich: *What is Found There: Notebooks on Poetry and Politics* (1993)

És nemcsak a nyilvános döntéseket, hanem a privát kompromisszumokat is. A szív olyan számításait, melyeket nem lenne szabad létre hívni. A bukás elfogadásán keresztül; a közösségvállalás, a bizalom, a közösség, a kommunikáció, a nyelv, a szeretet sikertelenségén keresztül kezdjük el lerombolni önmagunkat, az érzelmektől féltő, fragmentált társadalmat.

E félelemmel szemben a művészet friss gyógyír és tiszta fájdalom. A lázadó író, aki gyögyulást és szenvedést hoz, nem feltétlen marxista vagy szocialista, nem feltétlenül politikus alkat a szó zsurnalisztikai értelmében, s talán nem is felel meg az Illendőség változó normáinak, de szemrehányást tesz a tartalmatlan máért, és eltévedt, magányos szívünk menedéke lesz. A kommunista Stephen Speuder megfelelő helyzetben volt, lehetőségekkel bírt, de a katolikus és – a kultúra szempontjából – haladásellenes T.S. Eliot hozott létre költészetet. Nem mindig ilyen ellentmondásos a helyzet, de lehet, és a fenti példa elég okot szolgáltat arra, hogy a művet ne az írón keresztül ítéljük meg. A művön keresztül ítéljük meg az írókat.

Amikor két igen különböző lázadó, Adrienne Rich és Oscar Wilde műveit olvasom, homoszexualitásuk ténye nem lehet a legfontosabb. Nem azért olvasom őket, hogy közelebb férközzek a magánéletükhöz, hanem azért, mert szükségem van arra a mélységre, amelyet műveik hordoznak.

Ahogy a formával bánnak, képeik ereje, nyelvhez való hűségük lehetővé teszi, hogy a bennünket elválasztó távolságon és időn át szóljanak hozzám. Ha nem lennének kivételes írók, egyikőjük sem lenne képes arra, hogy saját szubkultúrájuk érdeklődésén túl is célt érjen. Az igazság az, hogy mindkettőjüknek van olyan közönsége, amely nem osztja a drámaíró és költő szexuális irányultságát és romboló jellegét, de amelyet azért megérintenek ezek a jegyek, amikor őket olvassák. A művészet ott ér cél, ahol az irodalmi tollharc elbukik.

Mindamellettt van egy csomó heteroszexuális olvasó, aki hozzá sem nyúlna egy homokos által írt könyvhöz, s van jónéhány homoszexuális olvasó, akiket csak a homokosok smárolása érdekel.

Mindannyian hallottunk már férfiakra, akik nem olvasnak nők által írt könyveket, és ez, annak ellenére, hogy a kreativitás fellengzős nézeteinek álcájába bújtatják, nem más, mint a másság közönséges terrorja. A férfiak kényelmetlenül érzik magukat, ha a világot nem férfiszemen keresztül látják. Ennek semmi köze a mondatokhoz vagy a mondatokhoz, annál inkább a szexizmushoz. Kár lenne, ha a leszbikusok és a melegek ugyanilyen kulturális különállásba vonulnának. Korán megtanuljuk, hogyan éljünk két világban; a sajátunkban s a domináns modellben. Miért nem lehet megtanulni egy többszörös világban élni? A művészet által felkínált különös, prizmaszerű világokban. Én nemcsak nőírók vagy homoszexuálisok könyveit akarom olvasni, hanem mindent, ami csak van, feltéve, hogy eredeti és igaz. Az író neme és szexualitása alapján olvasmányt választani lehangoló módja az olvasásnak. leszbikusok és melegek számára alapvető, hogy létrehozzák saját ellenkultúrájukat, de ez nem jelenti azt, hogy semmit sem tudunk használni a heteroszexuális kultúrából. Ennél sokkal kifinomultabbak vagyunk, és érdemes emlékezni arra, hogy a konvencionális gondolkodás önmaga börtöne.

A férfi, aki nem olvas V. Woolfot, a leszbikus, aki ki se nyitja T.S. Eliotot, egyaránt szubjektív ügyet ékel önmaga és a mű közé. Az irodalom, akár hetero-, akár homoszexuálisok művelik, akár hetero-, akár homoszexuálisok életéről szóljon is, tele van energiával és érzélemmel, amire mindannyiunknak szüksége van. Nyilvánvalóan, ha egy bizonyos dolog nem

művészet, nem nyújt művészi élvezetet s nem tartalmazza azt az energiát és érzelmet sem, amiből korlátlanul meríthetünk. Amikor értéktelenségek gyártói és az ezekből hasznot húzók vesznek körül bennünket, maguknak követelve a művészet erejét, nehéz nem bedőlni annak a hazugságnak, hogy nincs is ilyen, vagy hogy a művészet bármi lehet. Ennek az egésznek a kisszerűsége lehangoló, és elkerülhetetlenül elő kell rántani saját érdekeink nagyítóját, hogy a dolgot normál méretűnek lássuk. A „Rólam szól?”, „Szórakoztató?”, „Disznó?”, „Na és a szex?” nem esztétikai kérdések, hanem olyanok, amiket a legtöbb kritikus és olvasó fel is tesz. Hacsak nem állítjuk föl az irodalomra (és nem a szociológiára, szórakoztatásra, aktualitásokra) alkalmazható ítélet kritériumait, egyre nehezebb lesz megtudnunk, mi az, ami a művészetet minden mástól megkülönbözteti.

Olvasni tanulni többet jelent, mint megtanulni betűket csoportosítani egy lapon. Az olvasás tanulása olyan képesség, amely testünk és szellemünk teljes erőforrását rendezzi. Itt nem a szennyirodalom végiggyötrésére gondolok, ami melleleg egy csomó ember számára kimeríti az írástudás fogalmát, hanem arra a képességre, hogy egy szöveggel olyan kapcsolatba kerüljünk, mint egy másik emberi lényvel. Ismerjük el önnön jogait, különállását, különlegességét, hagyjuk, hogy a saját hangján szóljon, s ne egy hasbeszélő bábjaként. Találjuk meg a hozzánk való kapcsolatát, ami mindenki másétól különbözik. Ugyanakkor ismerjük fel, hogy sem eszköze, sem módja nem vagyunk létezésének, a köztünk lévő szerelem pedig nem kölcsönös öngyilkosság. Ez a szeretett alternatív paradigmát kínálja; egy teljes és tökéletesen megértett víziót egy kaotikus, beteljesületlen világban. A művészet nem amnézia, a könyvek kapcsolódásként vagy eszképzismusként való népszerű értelmezéséből teljességgel hiányzik, hogy mi a művészet. Sokféleképpen lehet kikapcsolódni, ábrándozni, de nem igazi könyvekkel, igazi képekkel, igazi zenével, igazi színházzal. A művészet: komplex érzelem megértése.

Nagya értékeliük az érzékeny gépeket. Fontok billióit költjük arra, hogy olyannyira kifinomulttá váljanak, hogy képesek legyenek ásványi anyagok jelenlétét kimutatni mélyen a földkéregben, vagy radioaktivitást mérőföldek ezreivel arrébb. Nem tartjuk értékesnek azonban az érzékeny emberi lényeket, nem költünk pénzt elsőbbségükre. Mivel a gépek egyre kifinomultabbak lesznek, az emberek egyre durvábbak, az antennák és a száloptika vajon magának követeli-e, ami egyedülállóan emberi volt? Nem a racionalitást, nem a logikát, hanem a törekeny érzékelésnek azt a különös hálózatát, mely azt jelenti, el tudom képzelni azt, ami megtanít szeretni a felismerésnek és gyengédségnek azt a szállását, ahol néha megtapasztalom az életben lüktető lényegi ritmust.

A művész radarként segít nekem. A művész, aki kivételes érzékenységet az anyaga fölötti kivételes kontrollal párosítja. Ez a fedezet nélküli, elhanyagolt berendezés, ez a folyamatosan kiaknázatlan frekvenciákra hangolt ajándék és fegyelem olyan jeleket küld nekem, amelyek máskülönben nem jutnának el hozzám. Lehetővé válik, hogy olyan élesen lássak és halljak, mint a sólyom. Ebben az élességben és ezekben a kiterjesztett szárnyakban nincs meg a menekülés kényelme. Van azonban figyelmeztetés, esély és fájdalmas szépség. Nem az, amit tudok, és nem az, ami vagyok. A tükör áttetszővé válik, s túloldalán olyan területek vannak, ahol még soha nem jártam. Azonban ha egyszer már eljutottam oda, soha töb-

bé nem kell megválnom e területektől. A művészet nem turizmus, hanem egy szélesedő térség. A művészet nem kapitalizmus, amit benne találok, megtarthatom. A címkék elszippantják nevem.

Komplex érzélem megértése.

A komplex érzélem a tiltott körül bontakozik ki. Amikor egy szituáció komplexitását érzem, a sokoldalúságát érzem és nem a nyilvánvaló, sima alakot, amely egy szempillantás alatt megragadható s könnyen feledhető. Az összetettség zavarhoz vezet. Nem találok a helyem. Amit érzek, összeütközésbe kerül azzal, ami az elvárásom volt. Logikus énem cserbenhagy, akárhogy is próbálom méricskélni, mindig marad valami, amit nem tudok megmagyarázni. Mindannyian éreztünk már így, mindannyian megpróbáltunk már a durvából simát csinálni, kimenteni magunkat egy készülő viharból. Rendszerint a tisztességtelenség a legjobb tanácsadónk. Különbözőképpen nevezünk belső zavarunkat, mint például kimerültség, arányvesztettség, vagy a hét évnyi házasság utáni friss húsrá vadászás. Mint Ádám, elnevezzük fenvedjainkat, de nem jól, s aztán nem jönnek oda hozzánk a hívó szóra.

A komplex érzélem gyakran életünk meghatározó élményét követve jön létre; a szex, szerelem, születés, halál a leggyakoribbak, és mindegyikük hordoz súlyos tabukat. Az egyénnek az a szembetűnő magánya, amelyben mindannyian osztozunk, ha ilyen fontos eseményekkel szembesülünk, az eltolódás magánya. Az ember kizökken élete megszokott kerékvágásából, és míg inog, új érzélem terhét is cipelnie kell, olyan érzélemét, amely azal fenyeget, hogy teljesen hatalmába kerít. A boldogtalanság és összeomlás alkalmazható kifinomult büntetésként is olyan esetekben, amikor törvényekkel már nem mernek büntetni. A problémák kezelésének képtelensége az olyan macho kultúrában, mint amilyen a miénk is, komoly gyengeségnek számít. De mi is ez a képtelenség, ha nem görcsös, gyengébbnél is gyengébb tiltakozás egy magányba zárkózott, elbódított élet ellen, amelyben a külvárosi értékeket mint legfőbb jót tukmálják az emberre? Egy újszülött gyermek, a szerelem pillanata szeizmikus megrázkódtatást okozhat bennünk, ami – ha engedjük – segít újraértékelni, hogy mi számít igazán, mi az, ami viszonyítási alapként szolgál. Ez ijesztő, és ahogy öregszünk, nehezebb szembenézni ekkora veszéllyel annak az érzéketlenségnek, amik vagyunk. A művészet azt a kihívást nyújtja, amire vágyunk, és abban a formában, amire szükségünk van, mikor saját világunk a legalaktalanabbnak tűnik. A művészet formai szépsége fenyegetés és feloldozás a betöltetlen élet formátlan semlegessége számára.

Ó – mondhatják –, a Művészet mint Vigasztalás, erre gondol. A magányos romantikus, aki a Jane Eyre-t olvassa. Az aszociális számítóépőrült, aki Wordsworth-szel kóborol.

Nem így gondolok a művészetre. Teremtésként gondolok rá. Úgy gondolok rá, mint határozott, erővel teli térre, amely ugyanilyen teret szül. A műalkotások nem reprodukálják, hanem újraterektik magukat, s ugyanakkor elegendő állandó erejük van, hogy helyet csináljanak nekünk, kismemizetteknek. Másszóval, a művészet lehetővé teszi, hogy energiával teli térben éljünk.

Amikor a tiltott körüli érzélem kirajzolódásáról beszélek, nem a jól ismert körüli undort értem rajta. Felejtsük el a laza erkölcsű turista, vinnyogó, középosztálybeli rosszfiút, aki szexuális perverzitását kendőzetlen prózájában szépírásnak nevezi. Felejtsük el a másokat utánzó lányokat, akik nem tudnak megkülönböztetni egy műbránert bármely más csőszerű segédeszköztől. Ők csak egy nagy rakás mocskok, minket meg az igazi érdekel. Ami tiltott, az ijesztőbb, érzékibb, és mentes a belvárosi menők katalógus-salakjának rémálmától. „Ne tedd ezt!” – a könnyű lázadás jelmondata. Ami tiltott, az rejtett. Beférkőzni szívbe és szellembe – míg, amit igazán kívánunk, annak a sötét falai közé burkolózik, amit kívánnunk kellene, a kígyóknak sikerül. Az állam, a vallás kígyóinak, a nevelés szolgálatába állt kígyóknak, a pénzes kígyóknak, a mitikus kígyóknak, akik visszafele szövik bele hazugságaikat a történelembe. Két mítosz a sok közül; az első héber: Évát a Paradicsomban rábeszélik, hogy egyen abból, amiből soha nem kívánt enni („A kígyó ámtott el engem, úgy evém”). A második görög: Medúza, a Gorgófi, akinek kígyókból álló hajkoronája mindenkit kővé dermedt, aki csak ránéz.

Sokféleképpen olvashatjuk ezeket a mítoszokat, így van ez a mítoszokkal, de érvelésem célja miatt legyünk bizalmatlanok a kővé vált szívekkel s azokkal szemben, akikkel meg lehet kívántatni azt, amit valójában nem kívánnak.

Hogyan tudhatom, mit érzek? Amikor egy író felteszi magának ezt a kérdést, a válaszhoz meg kell találnia a megfelelő szavakat, még akkor is, ha a válasz egy újabb kérdés. Az írónak úgy kell bánnia a szavakkal, hogy lelke tartalmainak hű kifejezői legyenek. Ha nem képes erre, kockára teszi szívét, önkényesen – ideig-óráig talán – pszichológusnak jó lenne, de költőnek nem.

A költő az, aki továbbmegy minden humán-elmélésnél. A költőnek fenékpasztázó hálójával bonyolult dolgokat kell a felszínre húznia és visszaszolgáltatnia a jelennek. Ahogy ezt teszi, az olvasó kezdi olyan, saját vonásait felfedezni, amelyeket, szinte születése óta, szépen eltemetett. Hallja azokat a hangokat, amelyek már annyi éve suttognak hozzá. Néhány hang hamisnak is bizonyulhat, talán az olvasó megtanul saját félelmeitől félni. A kísérő személyiségeket, amelyeket orvosilag a skizofrénia szóval illetnek, harmonikus egyensúlyba is lehet hozni. Nem szükségszerű egyetlen énbé zárkózni végigkínálódva az életet, mint egy taposómalmot, mindig ugyanazon az úton járva. Az emberi lények képesek nagyszabású repülésre; átutazhatunk magunkon, és énünket megsokszorozódtoknak s hatalmasnak találhatjuk. A művész tudja ezt; a művészet a szinte észrevétlenül belénk ivódott régi, halott struktúrák szétfeszítésével egyidejűleg az általunk megingathatatlanak vélt határokat célozza. A kényelmes hazugságok összeomlanak; az egyetlen határ a képzelet határa.

Mennyit tudunk elképzelni? A művész elképzel. A művész a tiltottat képzelettel el, mivel számára nem az. Amennyiben szabadabb a többi embernél, a munkájához való egyetlen hűség okán az. Legtöbbünknek megosztott a hűsége, legtöbbünk eladta magát. A művész nem megosztott és nem eladó. Szándékának tisztasága megvédi, habár éppen ez a tisztaság az, ami legnagyobb eséllyel irritálja a legtöbb embert. Nem örülünk a megszállottaknak, látnokoknak, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy nem örülünk a művészeknek. Miért menekülünk az érzés elől? Miért ünnepeljük azokat, akik saját mocsarukba rántanak minket, míg üldöz-

zük azokat, akik bonyolult szépséggel teli kézzel jönnek felénk?

Bárcsak el tudnánk magunkat képzelni kétségbeesés nélkül!

Bárcsak el tudnánk magunkat képzelni tehetetlenség nélkül!

Mi történne, ha el tudnánk magunkban képzelni az igazi vágyat?

Mi történne, ha egy nő elmondaná magáról az igazat? Széthasadna a világ.

Muriel Rukeyser

Ennek az igazságnak a keresésében, túl az igazság következményeiből adódó félelmeken, vannak a művészet repülési térképei. Amikor az igazság forog kockán egy olyan társadalomban, amelynek elkeseredetten szüksége van igazságra, nem szabad hinnünk olyan, a semmibe vezető mellékutaknak, amelyek elterelnek arról az útról, amelyen mennünk kell. Rengeteg Világvége útjelzőt látunk, amelyek arról hivatottak meggyőzni bennünket, hogy semmit sem érdemes tenni, hogy mindannyian személyes rémálmainkban élünk, amelyeket alkalmanként enyhít múlandó öröm.

A művészet nem személyes rémálom, mégcsak nem is privát álom, hanem közös emberi kapcsolat, amely a most spiráljában kutatja múlt és jövő lehetőségeit. Elmeszülemény, mint a tudomány, a vallás, mint maga a világ. Olyan mesterséges és egyben természetes, mint te és én. Soha nem voltunk képesek sem vele, sem nélküle élni. Azt mondjuk, nem számít, míg idegesen megpróbáljuk kiűzni életünkéből. E kiűzetés részeként megkíséreljük tisztázni nemi hovatartozását, megpróbálunk módokat találni e lenyűgöző félelem elfojtására és csökkentésére. De mire irányulnak erőfeszítéseik? Mi az, amit kigúnyolni és akadályozni akarunk? A szabad emberi lélek.

Egy könyvesboltban voltam nemrég, odajött hozzám egy fiatal férfi, és azt mondta:

– A *Sexing the Cherry* a Négy kvartett olvasata?

– Igen – mondtam, és ő csókkal jutalmazott.

Pethő Ildikó fordítása

Jeanette Winterson 1959-ben született az angliai Lancashire-ben, jelenleg Londonban él. Az egyik legérdekesebb kortárs íróként tartják számon, aki Whitbread-, John Llewellyn Rhys- és E.M. Forster-díjat kapott. A szöveg megjelenési helye: *Art Objects (Essays on Ecstasy and Effrontery)*. Vintage: New York, 1997. Kötetei: *Oranges Are Not the Only Fruit, Boating for Beginners, The Passion, Sexing the Cherry, Written on the Body, Art & Lies, Gut Symmetries, The Powerbook, The World and Other Places*. Magyarul: *A szenvedély*. (Ford.: Lengyel Éva.) Budapest: Európa Könyvkiadó, 1998.